

в рамках одної країни, і в процесі соотнесення їх з більш широким міжнародним контекстом. Крім того, завдяки компаративним дослідженням, які описують, інтерпретують і оцінюють педагогічні факти, тексти, ідеї, відбувається їх «зближення» в часі і просторі, в результаті чого достояння одної педагогічної культури стає імпульсом для створення нових освітньо-виховних моделей в іншій культурі, а «чуже» слово знаходить відгук або викликає конструктивну дискусію.

ЛИТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Проблеми шкільного радянського виховання / Пед. соч.: В 8 т. – М., 1983. – Т.4. – С. 150.
2. Марков Д.Ф. Сравнительно-исторические и комплексные исследования в общественных науках. – М.: Наука, 1983. – 236 с.
3. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.
4. Baker B. Review Article. Anton Makarenko and idea of the Collective // Educational Theory. – 1968. – Vol. 18, № 13. – P. 285 – 294.
5. Caskey, B. The Pedagogical Theories of A.S. Makarenko: A Comparative Analysis // Comparative Education. – 1979. – Vol. 15, № 3. – P. 277 – 286.
6. Neill, O.-S. The Free Child. – London: Jankins, 1953. – 178 pp.
7. Murphy S. Learning to Work Together: From Practice To Theory with a Residential Group // Journal of Moral Education. – 1984. – Vol. 13, № 1. – P. 40 – 48.
8. Murto K. Towards the well functioning community: The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones communities. – University of Jyväskylä, 1991. – 270 p.

УДК 371.314.6+37.02

І.М. Іонова

*Сумський державний
педагогічний університет*

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ФАКТОР ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто можливості проектів соціального спрямування з позиції гуманізації освіти як процесу і результату пріоритетного розвитку загальної культури і самоствердження особистості, формування особистісної зрілості учнів.

The opportunities of the project activity of social direction from the position of humanistic education as the process and result of priority development of the general culture and self-affirmation of a person, formation of a personal maturity of pupils are analyzed in the article.

Постановка проблеми. Гуманне ставлення до дитини – вічна педагогічна проблема, яку людство намагалося розв'язати протягом свого існування. Фундатором сучасної гуманістичної вітчизняної педагогіки був В. Сухомлинський. Сутність, структуру, напрями гуманістично

спрямованого реформування освіти в цілому та її ланок розглядали Г. Балл, М. Бойко, А. Волинець, О. Киричук, Т. Петрова, І. Трубавіна й інші, а дослідження І. Беха, С. Гончаренка, І. Зязюна, Ю. Мальованого, О. Савченко можна вважати методологічною основою гуманізації сучасних освітніх процесів.

На думку С. Гончаренка та Ю. Мальованого, гуманізм – це система поглядів, яка змінюється з розвитком суспільства і визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Відповідно до цього гуманізацію освіти і школи у широкому значенні слід розуміти як їх переорієнтацію на особистість, на формування людини як унікальної цілісної творчої індивідуальності, що прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), є відкритою для сприймання нового досвіду, спроможною здійснювати свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Одночасно гуманізація школи означає створення найсприятливіших умов для усвідомлення й реалізації дитиною власних потреб та інтересів. Гуманізація освіти – це процес і результат пріоритетного розвитку загальної культури і самоствердження особистості, формування особистісної зрілості учнів [2, 4].

Представники сучасної гуманістичної педагогіки та психології вважають провідними в освіті людинотворчі функції – гуманітарну, культуротворчу та соціалізуючу. Сутністю гуманітарної функції є збереження та відтворення екології людини, її тілесного й духовного здоров'я, особистої свободи, моральності, захист основних психічних потреб дитини. Культуротворча функція дає змогу накопичувати, зберігати й розвивати культуру, сприяти національній і загальнолюдській культурній ідентифікації. Соціалізація є процесом входження індивіда в суспільство, "акумулявання", інтеріоризації суспільного досвіду в спільній діяльності та спілкуванні, унаслідок чого формується соціальний статус і позиція, самосвідомість, відповідальне ставлення до світу, ціннісні орієнтації. Для забезпечення соціалізації освіта має закласти механізми адаптації особистості, рефлексії, соціальної визначеності [2].

Виходячи з гуманістичних позицій, можна стверджувати, що у змісті освіти повинні відбиватися такі компоненти: аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий, особистісний [5, 33].

На думку І. Зязюна, критеріями гуманістичної освіти мають стати природність у поєднанні з оформленістю, цілісність із дискретністю, технологічність із творчістю [4, 9]. Останні два критерії підтверджують думку про технологічність реалізації гуманізації в навчальному процесі як основи оптимізації, так і основи для створення умов для розвитку творчості учнів.

У зазначеному аспекті особливо цінним методом навчання, на нашу думку, є метод проектів.

Проблема методу проектів у педагогічній науці не є новою. Дидактичні основи його були закладені Дж. Дьюї. Подальшою розробкою займалися зарубіжні дослідники В. Кільпатрик, Е. Колінгс. Значний внесок у розробку методів проектів зробили Е. Кагаров, Л. Левін, І. Попова. Серед сучасних українських учених слід назвати Л. Сохань, І. Єрмакова, О. Коберника, О. Пехоту, Г. Селевко, С. Сисоеву.

В основі методу проектів лежить розвиток пізнаваної діяльності учнів, вміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Метод проектів – це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися реальним практичним результатом.

Сучасні дослідники виділяють кілька *психолого-педагогічних можливостей проектної діяльності*.

Проектна діяльність є максимально спрямованою на суб'єктивне пробудження та розвиток особистості старшокласників, оскільки повністю відповідає їх віковим потребам і особливостям. На думку І. Бега, спрямованість особистості, головна її установка в ранній юності полягає у діяльнісному самовизначенні, виборі власного життєвого шляху та пошуку більш рівноправних стосунків із дорослими [1, 75].

Мета статті – з'ясувати можливості проектної діяльності соціального спрямування із старшокласниками з позиції гуманістичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Традиційна школа здебільшого не задовольняє потребу старшокласника в діяльній самореалізації. З іншого боку, природне зростання прагнення до самостійності та демократизму у спілкуванні з дорослими відштовхує учнів від тих учителів, які не бачать психологічних змін в особистостях вихованців або професійно не готові відмовитись від традицій авторитарного спілкування з ними. Це зумовлює істотне розширення сфери вільного позашкільного спілкування.

Проектне навчання не лише спонукає до розумно мотивованої доцільної діяльності відповідно до вікових і навчальних інтересів старшокласників, а й істотно трансформує роль педагога в керівництві нею. Учитель за такого підходу невблаганно перетворюється на консультанта, порадника, координатора, який переконує у власній правоті силою досвіду, мудрості, аргументу, але не наказу. Тому сфера контролю вчителя за процесом становлення особистості не звужується, а навпаки, розширюється. До того ж проектна діяльність опосередковано виводить різновікових учасників на пошуки спільної мови та розуміння багатьох побутових цінностей і оцінок [7].

Ще одна особливість юнацького віку, яка мало враховується у традиційній школі, – «романтизм» і «максималізм» старшокласників. Цьому віку притаманне прагнення до усвідомлення та визначення не лише власного місця в соціумі, а й ідеальних принципів спілкування між людьми, позитивних якостей особистості тощо.

Неадекватність оцінки власних можливостей, уявлень про риси характеру товариша чи об'єкта симпатії нерідко приводить до психологічних зривів, криз і відхилень у розвитку.

Об'єктивні переваги має проектна діяльність соціального спрямування. Ще Дж. Дьюї стверджував, коли процес навчання справді соціальний, навчання стає однією зі сторін активної та плідної взаємодії. Якщо ж соціальний фактор відсутній, навчання найбільше нагадує «заштовхування» готового матеріалу в індивідуальну свідомість і не соціалізує розумові й емоційні настанови школяра [3].

Російський дослідник А. Прутченков [9] серед переваг проектною діяльності соціального спрямування виділяє:

- *Самостійний вибір особистістю діяльності, яка найбільше відповідає її інтересам і здібностям.* Якою б корисною та соціально значущою діяльністю не була, якщо проект реалізується за наказом іншого, то така діяльність втрачає можливість отримання задоволення від самостійного вибору.

Людина, яка виросла без практики самостійного вибору, залишається на все життя неспроможною здійснювати будь-який вибір і брати на себе відповідальність за його наслідки. Отже, в умовах відсутності у старшокласників практики самостійного вибору в них закріплюється звичка «перекладання відповідальності» на інших.

Виконання проекту потребує від учнів свободи, відповідальності та дисциплінованості учнів. Велику увагу співвідношенню дисципліни та свободи особистості в навчально-виховному процесі приділяв А. Макаренко [6, 29]. Дисципліну педагог розглядав як засіб організації будь-якої діяльності людини.

Психологічну основу формування дисципліни він вбачав у готовності особистості до добровільного виконання своїх обов'язків, керуючись соціально значущими мотивами діяльності, виявляючи ініціативу і творчість в її організації. А. Макаренко радив учителям бути співробітниками в навчальній роботі, співпрацювати з учнями, надавати можливість школярам проявити ініціативу, самостійність. Творче осмислення та дидактичне втілення ідей А. Макаренка про взаємозв'язок дисципліни і свободи вихованців передбачає, з одного боку, створення об'єктивних умов для прояву свободи старшокласників, а з іншого – формування організаційних умінь, що забезпечують її реалізацію в навчальній роботі.

- *Можливість реальної участі особистості у вирішенні проблем будинку, громади, району, міста тощо* (думка: «Я можу зробити це сам і не тільки для себе» – найбільше надихає підлітків). Ранній юнацький період становлення особистості учня характеризується потребою бути потрібним, корисним іншим, бажанням перевірити власні здібності у реальному світі. Саме реальність соціального проекту захоплює учнів, адже в них періодично виникає потреба визначення нової сфери, у яку можна докласти власні зусилля, інше поле діяльності, у якому вони можуть

відчутти себе дорослими, усвідомити реальний підсумок власної діяльності. Це певний тест на дорослість. І кожен підліток хотів би гідно витримати його.

- *Колективна робота над значущою справою формує важливі соціальні навички*, що вкрай необхідні для майбутньої трудової діяльності у виробничих колективах. Учень сьогодні стоїть перед серйозним вибором – жити лише для себе («Я встигаю з усіх предметів, а що в інших – мені байдуже, аби мене не чіпали» тощо) або все ж таки пам'ятати про інших і прагнути, по можливості, допомагати їм («Зробив сам – допоможи товаришу», «Пам'ятай про тих, хто поруч», «Разом цікавіше» тощо). Участь у роботі групи над соціальним проектом – чудова можливість для тренування «механізму переключення» мотивації з власне особистісних інтересів на групові, колективні, соціальні. Це практика колективної діяльності, служіння іншим людям.

- *Дійова перевірка власних здібностей і можливість корекції життєвих планів*. Соціальне проектування можна розглядати як ефективну профорієнтаційну роботу з підростаючим поколінням, у процесі якої підлітки і старшокласники починають розуміти, яка сфера життя їх захоплює більше. Члени проектних груп мають можливість попрактикуватися в різноманітних видах діяльності: провести опитування громадян, скласти план роботи, провести серію ділових переговорів, попрацювати з малюками або здійснити екологічну експертизу місцевої водойми. В учня, який бере участь у різних видах діяльності, значно підвищується шанс зробити правильний вибір власного професійного майбутнього.

Загалом проектна діяльність створює активне освітнє середовище, яке формує певні якості школярів. На думку К. Роджерса [10], якості школярів, що навчаються в активному та пасивному освітньому середовищі, суттєво відрізняються (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця якостей школярів які навчаються в пасивному та активному навчальному середовищі (за К. Рождерсом).

<i>Учні пасивних класів</i>	<i>Учні активних класів</i>
Подібні до туристів	Подібні до «акціонерів»
Виконують прості завдання	Реалізують проекти в малих групах
Працюють кожен сам по собі	Працюють злагоджено в навчальних групах по два – чотири учні
Працюють над тим, що запропонував учитель	Створюють нові ідеї та матеріали в ході виконання проектів
Пишуть рідко	Пишуть щодня
Рідко демонструють свою роботу іншим	Демонструють свої роботи (відібрані на власний розсуд)
Рідко обґрунтовують свої відповіді	Зазвичай обґрунтовують або проговорюють уголос шляхи знаходження відповіді
Рідко беруть участь у роботі класу	Проявляють ініціативу під час взаємодії з учителями й однолітками
Розглядають клас як «ваш»	Розглядають клас як «наш»
Дисципліна контролюється вчителем	Кооперативне керівництво
Мають мало друзів у класі	Мають декілька друзів у класі
Зазвичай спізнюються на заняття	Зазвичай приходять на заняття вчасно або раніше
Часто пропускають заняття у школі	Мають декілька пропусків занять
Ставляться до школи нейтрально або з ненавистю	У захопленні від занять і отримують від них задоволення

Висновки. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що розробка та впровадження гуманістичних освітніх технологій є важливою педагогічною проблемою. Її актуальність зумовлена необхідністю подолання авторитарних тенденцій в освітньому процесі, гуманізацією взаємин у системі «учитель – учень». Гуманістична педагогіка спрямована на формування в учасників навчально-виховного процесу визнання особистості як самоцінності, її рівності у правах, свободах та обов'язках, упевненості у власних можливостях і творчих здібностях.

Освітня технологія метод проектів має об'єктивні психолого-педагогічні можливості з позиції гуманістичної освіти, серед яких спрямованість на суб'єктивне пробудження та розвиток особистості учня, задоволення потреби в діяльній самореалізації, спонукання до мотивованої діяльності відповідно до вікових і навчальних інтересів, самостійність у виборі діяльності, можливість участі особистості у вирішенні реальних проблем, формування важливих соціальних навичок, дійова перевірка власних здібностей спроектувати життєві плани.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1998. – 267с.
2. Гончаренко С., Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризація освіти // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 2–8.
3. Дьюи Дж. Демократія и образование. – М.: Педагогіка-Пресс, 2000. – 256 с.
4. Зязюн І. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна шк. – 2000. – № 8. – С. 8–13.
5. Литвиненко С.А. Гуманістичні засади сучасної шкільної освіти // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 30–33.
6. Макаренко А.С. Вибрані твори. – К.: Радянська школа, 1947. – 298 с.
7. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник. / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.
8. Подоляк Л. Гуманізація освіти // Психолог. – 2002. – № 4. – С. 11 – 14.
9. Пругченков А. Социальное проектирование в воспитательной работе школы // Воспитание школьников. – 2002. – № 5. – С. 34–35.
10. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учиться. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.

УДК 377.36:33:004

Я.В. Карлінська*Житомирський комерційний технікум*

ГУМАНІСТИЧНА ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті зосереджено увагу на психолого-педагогічних факторах формування інформаційної компетентності студентів, що присвячені особистісно зорієнтованому навчанню як одному зі шляхів реалізації принципів гуманізації освіти.

In the article attention is concentrated on the psychology-pedagogical factors of forming of the informative competence of the students, devoted to the personal orientated studies, as one of the ways of realization of the principles of humanizing of education.

Постановка проблеми. Одним із принципів реалізації Державної Національної програми “Освіта” (Україна – XXI ст.) є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб [1, 56].

Освіта XXI століття – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. XXI століття – це час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість